

**ЗДРАВЕ И БЕЗОПАСНОСТ ПРИ РАБОТА – ПРИОРИТЕТ
В МЕНИДЖМЪНТА НА ЗДРАВНИЯ СЕКТОР. ОЦЕНКА
НА РИСКА В ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ**

*Докторант инж. Гергана Атанасова
ВСУ „Черноризец Храбър“*

*Доц. д-р Галинка Павлова, дм
ФОЗ, МУ – София*

**HEALTH AND SAFETY AT WORK - A PRIORITY IN
HEALTH SECTOR MANAGEMENT. RISK ASSESSMENT
IN MEDICAL INSTITUTIONS**

*Gergana Atanasova
VFU Chernorizets Hrabar*

*Assoc. Prof. Galinka Pavlova, PhD
MU – Sofia*

Резюме: Целта на работата е да се разгледа ролята на мениджмънта за осигуряване на ЗБУТ за персонала на ЛЗ. Основна част от политиката за безопасност при работа заема оценката на риска за всяко работно място и последващото изпълнение на Плана за ограничаване и минимизиране на риска. Проактивното отношение на здравните мениджъри към управлението на риска е гаранция за осигуряване на ЗБУТ за работещите – предпоставка за устойчиво качество на здравните грижи.

Ключови думи: оценка на риска, лечебни заведения, фактори на работната среда

Abstract: The purpose of this work is to examine the role of management in providing OHS for the staff of the LH. A key part of the OHS policy is the risk assessment for each workplace and the subsequent implementation of the Risk Reduction and Minimisation Plan. A pro-active attitude of health care managers towards risk management is a guarantee to ensure OSH for workers – a prerequisite for sustainable quality of health care.

Ключови думи: risk assessment, medical facilities, work environment factors

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.37>

Въведение

Около 10% от работещите в Европейския съюз се числят към сектора на здравеопазването и социалната закрила. Голяма част от тях са изложени на многобройни и различни рискове, обхванати от законодателството на ЕС и националното в областта на здравословните и безопасни условия на труд (ЗБУТ)¹⁹¹ (<https://zbut.eu/temi/himichni-agenti-i-prah/rakovodstvo-za-preventsiya-i-dobri-praktiki-v-sektora-na-zdraveopazvaneto/>).

Върху човешките ресурси оказват въздействие различни фактори на работната среда (ФРС), което изисква провеждането на активна политика за непрекъсната оценка и контрол на риска. Здравето не може да бъде наложено, то се опазва индивидуално или колективно с ежедневни действия и мерки (Запрянов, З. и др., 2000; Радева, С., 2021) и поради тази причина работодателите и мениджърите се превръщат в основни действащи лица в този процес (Lewy, M. 1991: 103).

Целта на работата е да се разгледа ролята на мениджмънта за осигуряване на ЗБУТ за работещите в лечебните заведения (ЛЗ) и управлението на риска (УР) от въздействието на ФРС. За изпълнението са формулирани следните **задачи**: да се представят основните етапи в процеса на УР на работното място (РМ); да се посочат най-често използваните методи и техники за оценка на риска (ОР) на РМ в здравния сектор, като основна част от УР; да се анализират видовете рискове.

Материали и методи: Използван е документален и сравнителен метод. Направен е преглед на нормативната база, научни публикации и ръководства за работа, във връзка с осигуряването на безопасност и здраве при работа (БЗР) в ЛЗ. Фокусът е върху ЗБУТ за човешките ресурси в здравния сектор, без да се разглежда безопасността на пациентите и външните лица по отношение на заобикалящата ги среда.

Изложение

Ангажираните в здравеопазването значителен брой лица са с различна степен на квалификация – медицински и немедицински

---

¹⁹¹ Закон за здравословни и безопасни условия на труд. // обн. ДВ, бр.124 от 1997 г., посл. изм. бр. 97 от 5 декември 2017 г.

персонал. Част от тях изпълняват широк спектър от медицински услуги, работещи в специфична среда, свързана с използване на редица медицински изделия, лекарствени средства и обслужване на пациенти, а други са заети с административни и помощни дейности (Цанкова, Кр. <https://mu-plovdiv.bg>). Безопасността при работа е един от приоритетите на здравните мениджъри в изпълняваната политика по осигуряване на ЗБУТ. Осъзнатото поведение, свързано с подобряване управлението на условията на труд, грижа за персонала по отношение на неговата безопасност и създаване на оптимална и защитена работна среда, повишава удовлетвореността от работата и е предпоставка за намаляване текучеството на човешките ресурси. Формалното изпълнение на изискванията за осигуряване на ЗБУТ в някои от ЛЗ често пъти е причина за проблеми с качеството на здравната услуга и неуспех в изпълнение целите на структурата. Въпросите във връзка със ЗБУТ представляват важна част от управлението на качеството, на риска и корпоративната социална отговорност. Аспекти на ЗБУТ са неразделна част от всички управленски процеси на развитие, т.е. корпоративна стратегия, човешки ресурси и организационно развитие. Основна част от ФП по безопасност при работа заема изработването на ОР за всяко РМ и свързаната с нея Програма за минимизиране въздействието на ФРС и предотвратяване на професионалния риск.

1. УР от въздействието на ФРС чрез ОР етапи

Управлението и ОР не е единично действие, а непрекъснат процес, протичащ във времето, повтарящ се многократно. Ръководството документира резултатите и ги интегрира в рамките на стратегическото планиране (Ръководство с добри практики – здравеопазване). Същността на ОР е идентифициране на опасностите, свързани с работата, работния процес и работната среда, с последващо вземане на решение за ограничаване или премахване на този риск. Цели се намаляване на трудовия травматизъм и професионалните заболявания. Последователността на действията, свързани с ОР, включват следните етапи (Апостолов, В. 2019; Запрянов, З. и др. 2000): 1. изготвяне на заповеди и програма за организация и координиране на ОР; 2. събиране/предоставяне на необходимата информация и оказване подкрепа на експертите в изработването на ОР; 3. координиране на действията на оценяващите, включване на ръководния състав и стимулиране участи-

ето на работниците в оценката; 4. определяне подходите и методите за извършване на оценката; 5. определяне на обектите за ревизия и за ОР (класификация на трудовите дейности); 6. допитване и консултации с работниците и служителите, работещи на оценяваното място; 7. дефиниране на терминологията, целта и обхвата на ОР; 8. идентифициране на опасностите – определяне източниците, последиците и обстоятелствата, при които може да настъпи нежелано въздействие, кои са длъжностите, изложени на риска; 9. определяне елементите на риска – приоритизиране за конкретното РМ, дейност и организация, както и анализ на риска според вероятността за настъпване на нежелан ефект; 10. изчисление на риска и документиране – същинска оценка и решения за допустимост на риска, както и преценка за адекватността на съществуващите мерки; 11. предлагане на адекватни на риска мерки, за неговото отстраняване или поставянето му под контрол – възможностите за промяна, избор на оптимални решения, предприемане на конкретни превантивни мерки, спазвайки тяхната йерархия: избягване на риска, елиминиране източника на опасност или неговата замяна, инженерно-технически и административни мерки, определяне на лични предпазни средства (ЛПС), промяна на вероятността за настъпване на риска и/или промяна на последствията; 12. мониторинг на риска – информиране на работниците и/или техните представители за резултатите от оценката и приложените мерки; документиране, наблюдение, преглед и контрол.

2. Методология и начин за извършване ОР на безопасността

За оценката на професионалния риск е избран подходът за оценяване на риска на РМ-а по дейности на един или повече изпълнители, характеризиращи се с еднакви условия на труд. В ОР се включва оценяването на работната среда, процес, оборудване; организацията на труда; използваните суровини и материали; други странични фактори, които могат да породят риск. Вземат се под внимание вероятността от възникване на опасно събитие, честотата и продължителността на експозицията на даден рисков фактор, техническите и човешките възможности за избягване и ограничаване на риска, като квалификация, опит, практически знания и умения, психологични, социални, ергономични и други, които

могат да окажат въздействие върху факторите на риска. Към особеностите на излагане на опасностите се включват специфичните показатели на работните процеси, работното обзавеждане и РМ, стойностите на ФРС, физическото, нервно-психично и нервно-сензорно натоварване, режима на труд и почивка.

Съществуват различни методи и техники за ОР, някои от които са (Цанкова, Кр., <https://mu-plovdiv.bg>): 1. анализ на първопричината за възникване на несъответствие; 2. чек-листи; 3. причинно-следствена диаграма на Ишикава; 4. методът FMEA – вероятност за грешки и анализ на влиянието им; 5. система за ЗБУТ (OHSAS); 6. методът HAZOP – изследване на опасностите и оперативността; 7. анализ на опасностите и контрол на критичните точки (НАССР); 8. матрица на риска – оценява се степента/влиянието на риска чрез вероятността да се случи, честота на излагане и тежестта на ефекта (последниците).

Най-често прилагана е количествената ОР за отделните опасности на РМ-а. Прието е цифрово степенуване на вероятността за възникване на опасното събитие (**В**), продължителността на въздействие – експозицията (**Е**) и тежестта на вредата/последниците от въздействието на даден фактор (**Т**).

Рискът (Р) на РМ се определя като величина, получена от произведението на посочените три стойности: $P = B \times E \times T$

Таблица 1

Степенуване на стойностите на елементите на риска

Вероятност В	
0.1	Трудно разбираема
0.2	Практически невъзможна
0.5	Разбираема, но малко вероятна
1.0	Малко вероятна, но възможна в определени случаи
3.0	Би могла да се случи, вероятността е под средната
6.0	Съвсем възможна, напълно възможна, вероятността е средна
10	Предвидима, вероятността е висока
Честота на излагане Е	
0.5	Много рядко (по-малко от един път годишно)

1.0	Рядко (един път годишно)	
2.0	Понякога (ежемесечно)	
3.0	Случайно (седмично)	
6.0	Редовно (ежедневно)	
10	Непрекъснато	
Ефект Т		
1	Малък	Нараняване без загуби
3	Важен	Нараняване със загуби
7	Сериозен	Инвалидност
15	Много сериозен	1 загинал
40	Катастрофален	Много загинали

С ОР се установява допустимостта на определения риск и необходимостта от прилагане на мерки за неговото предотвратяване или ограничаване.

Таблица 2

Категоризиране на риска

	Число на риска/резултат от ОР	Категория/Заключения
1.	$P \leq 20$	Много ограничен риск – приемлив, не се предполага, че ще се увеличи в близкото бъдеще
2.	$20 < P \leq 70$	Рискът е овладян на приемливо ниво, но може евентуално да се увеличи в близко бъдеще. Това е възможен риск, но няма доказателство, че той може да доведе до заболяване или до увреждане – изисква внимание
3.	$70 < P \leq 200$	Рискът е недостатъчно или неефективно овладян – необходими са мерки
4.	$200 < P \leq 400$	Висок риск, недостатъчен и неефективно овладян – необходимо е незабавно подобрене
5.	$P > 400$	Много висок риск, недостатъчно и неефективно овладян – спиране на дейността до отстраняване или намаляване до приемливи размери на риска

3. ФРС и рисковете на РМ в ЛЗ.

Здравните структури се различават според дейностите, които изпълняват, съответно различни са и ФРС, но най-общо те са следните:

А. Физични: *механични* – машини, съоръжения, инструменти и транспортни средства; *акустични* – невро-сензорно въздействие на шум; *електрически* – електротравми от електрически ток при допир; *оптически* – недостатъчната или неправилна осветеност; *лъчеви* – инфрачервено, ултравиолетово или лазерно лъчение; *йонизиращи* – естествена и изкуствена радиация; *нейонизиращи* – електрически, магнитни или електромагнитни лъчения; *вибрационни*; *микроклимат* – температурата, влажността, скоростта на движение на въздуха и топлинното излъчване;

Б. Химични: *нетоксични* – прах, алергизиращи вещества – дезинфектанти и почистващи агенти, анестетични лекарствени продукти, цитостатични и цитотоксични медикаменти и др.; *токсични* – химични вещества, които предизвикат промяна във физиологията;

В. Биологични (биологични агенти) – микроорганизми, вкл. онези, които са генетично модифицирани, клетъчни култури и човешки ендопаразити;

Г. Физиологични – физическото претоварване на опорно-двигателния апарат;

Д. Психологични – нервно-психично натоварване;

Е. Организационни – работни смени, йерархични нива, социална подкрепа, модел на ръководство.

ФРС поражда множество и различни рискове, някои от които са: *травматични увреждания*; *електротравми*; *пожар*; *мускулно-скелетно увреждане* в резултат на физическо натоварване, пренапрежение на опорно-двигателния апарат и неблагоприятна работна поза, ръчна работа с тежести (бутане и дърпане на товари), обслужване на пациенти (повдигане, държане, носене); възникване на *злополуки от подхлъзване, препъване, падане*; *психо-сензорно* натоварване – работа с видеодисплей, зрителна концентрация върху ограничено поле и *нервно-психично* натоварване поради високо ниво на стрес и неблагоприятното въздействие на микроклимата; *биологични агенти* (инфекции, предавани по кръвен път, въздушно-капкови, чрез пряк или непряк контакт); *лъчева енергия и електромагнитни вълни*; *радиационен риск*; *електромагнитни полета*; *неефективни ЛПС* и др.

Най-голям е броят на работещите в ЛЗ изложени на риск от биологични агенти и нервно-психично натоварване, което изисква специално внимание от страна на работодателите.

Доброто познание на мениджърите на ФРС за всяко РМ; оценяването и приоритизирането на рисковете за персонала; изработването на Програма с конкретни мерки, както и използването на ЛПС за ограничаване въздействието на ФРС – със срокове и отговорници; с цел минимизиране на професионалния риск за здравето на работещите, е предпоставка за успешно управление на ЛЗ.

Заключение

Мениджмънтът е отговорен за създаване на оптимална организационна среда за подкрепа от всички заинтересовани страни в УР, за систематично отчитане и причинно-следствен анализ на допуснатите грешки и нежелани събития с цел предотвратяване на повторното им допускане. Ефективното и проактивно приоритетно отношение на здравните мениджъри към УР в ЛЗ е гаранция за осигуряване на ЗБУТ за работещите – предпоставка за устойчиво качество на здравните грижи.

Използвана литература

1. Апостолов, В. (2019). Оценката на риска-основен инструмент на мениджмънта за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (Risk Assessment–A Basic Management Instrument to Ensure Health and Safety Labor Conditions). // Scientific journal, ISSN, 2683-0167.

(Apostolov. V. (2019). Otsenkata na riska-osnoven instrument na menidzhmanta za osiguryavane na zdravoslovni i bezопасni usloviya na trud (Risk Assessment–A Basic Management Instrument to Ensure Health and Safety Labor Conditions). // Scientific journal, ISSN, 2683-0167)

2. Закон за здравословни и безопасни условия на труд. // обн. ДВ, №124, 1997, посл. изм. и доп. ДВ, №97, 2017.

(Zakon za zdravoslovni i bezопасni usloviya na trud. // obn. DV. №124, 1997, posl. izm. i dop. DV, №97, 2017)

3. Запрянов, З. и др. (2000). Базисна методика за оценка на работното място, оценка и управление на професионалния риск. София: НИЦХМЕХ.

(Zapryanov, Z., Zlatev, Z., Tsenova, B., Mollova, Ts., & Petkov, A. (2000). Bazisna metodika za otsenka na rabotnoto myasto, otsenka i upravlenie na profesionalniya risk. Sofiya: NTsHMEH.

4. Радева, С. (2021, септември). Фактори на околната среда на медицинска организация, които влияят на управлението при криза. // Варненски медицински форум, кн. 10, №2, с. 511-518).

(Radeva, S. (2021). Environmental Factors Of A Medical Organization That Influence Management In A Crisis. // Varna Medical Forum, Vol. 10, №2, pp. 511-518)

5. Цанкова Кр., Оценка на риска в специфичната среда на здравеопазването, (<https://mu-plovdiv.bg>)

Tsankova, Kr. Otsenka na riska v spetsifichnata sreda na zdравеопазването (<https://mu-plovdiv.bg>)

6. Lewy, R. M. (1991). Employees at Risk: Protecting the Health of the Health Care Worker Robert M. Lewy. Van Nostrand Reinhold.

7. <https://zbut.eu/temi/himichni-agenti-i-prah/rakovodstvo-za-preventsia-i-dobri-praktiki-v-sektora-na-zdравеопазването/>

За контакти:

Докторант инж. Гергана Атанасова

ВСУ „Черноризец Храбър“

E-mail: gergana.atanasova@vfu.bg